

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий
співробітник

130 років від дня народження Корнила Заклинського (1889–1966), українського педагога, письменника, культурно-освітнього діяча

Корнило Заклинський народився 1 серпня 1889 у Львові в родині письменника, педагога, культурно-освітнього діяча Романа Заклинського (1832–1931). Навчався у Станіславській гімназії, Віденському, Чернівецькому та Львівському університетах. У 1915 закінчив філософський факультет. Педагогічну діяльність розпочав на Буковині: працював учителем у с. Вашківці.

Найбільш плідний творчий етап у житті Корнила Заклинського припав на роки його перебування в Закарпатті. Він став активним діячем крайової «Прогресивної» та «Педагогічного Товариства Підкарпатської Русі»; видав кілька підручників з латинської мови, публікував статті педагогічного та краєзнавчого змісту в журналі «Підкарпатська Русь». Працюючи професором Берегівської гімназії у 1920–1938, підтримував Пласт, редагував газету «Берегівський пластун» (1923–1926). Досліджував усну народну творчість і літературний процес на Закарпатті XVIII–XIX століть. Упорядкував збірник закарпатських легенд і переказів «Народні оповідання про давнину: Історія Підкарпатської Русі в переказах» (1925).

Наприкінці 1939 виїхав до Праги, де продовжив свою педагогічну діяльність. Працював професором української мови й історії в Українській гімназії в Модржанах у 1939–1947 та співробітником Музею визвольної боротьби України в Празі (останній голова цієї організації, ліквідованої в 1948). Згодом викладав російську мову в одній із середніх шкіл Праги. Зазнав репресій з боку комуністичної влади Чехословаччини, був насильно від-

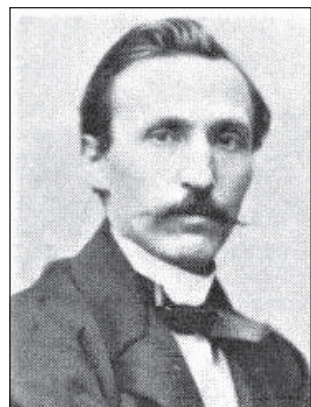
Серпень 2019. Постаті

правлений на сім місяців до психіатричної лікарні у Богніцях, де його «лікували» від неприйняття комуністичної ідеології. Після примусової терапії вчений вів замкнуте життя і зосередився на науково-публіцистичній роботі. У 1950–1960 написав праці «Із минулого Закарпатської України», «Студія про Михайла Врабеля», «Меценат Іван Ковач», «Олекса Довбуш на Закарпатті» та ін. Свої матеріали друкував на сторінках словацьких журналів, а також в україномовних виданнях «Дукля», «Дружньо вперед», «Нове життя», «Науковому збірнику музею української культури у Свиднику». Подарував свою бібліотеку Музею української культури у Свиднику (нині Словаччина).

У вихованні молодого покоління К. Заклинський провідну роль відводив формуванню національної самосвідомості українців, вважаючи, що життя нації полягає у задоволенні властивих народові потреб, серед яких національно-культурні, економічні, політичні. Одним з найважливіших засобів виховання, на думку педагога, є праця: «Найбільше виховує праця, чин – діло, особиста здатність, самодіяльність, цей принцип діяльності школи».

Помер Корнило Заклинський 1 квітня 1966 у Празі, де й похований.

200 років від дня народження Пантелеймона Куліша (1819–1897), українського письменника, історика, фольклориста, етнографа, перекладача, мовознавця, педагога, культурно-освітнього діяча

Пантелеймон Олександрович Куліш народився 8 серпня 1819 у містечку Воронежі Глухівського повіту Чернігівської губернії (тепер смт Шосткинського району Сумської обл.) у сім'ї давнього козацького роду. Закінчив п'ять класів Новгород-Сіверської гімназії (1836), навчався на філософському (історико-філологічне відділення) та юридичному факультетах Київського університету (1839–1840), звідки його відрахували через відсутність документів про дворянське походження.

Пантелеймон Куліш був багатогранною особистістю і поєднував у собі чимало талантів, кожен з яких заслуговує на увагу та детальний огляд. Окрема яскрава сторінка життєвого і творчого шляху П. Куліша – його педагогічна і просвітницька діяльність. Завдяки клопотанням Михайла Макси-

мовича П. Кулішу було надано місце вчителя у Луцькому повітовому дворянському училищі на Волині, де він із 28 січня до серпня 1841 викладав російську мову і словесність, потім працював у Києво-Печерському та Києво-Подільському повітових училищах. У серпні 1845 його призначено в Рівненську гімназію на посаду старшого вчителя історії. Переїхавши восени 1845 до Петербурга, П. Куліш за сприяння ректора Петербурзького університету Петра Плетньова обійняв відразу дві посади – викладача університету (три лекції на тиждень) і старшого вчителя гімназії (13 півторогодинних уроків). Педагогічна кар'єра П. Куліша обірвалася у зв'язку із арештом у справі Кирило-Мефодіївського товариства, але питання освіти перебували у центрі його уваги протягом усього життя.

Дбаючи про розвиток української мови й освіти народу, П. Куліш створив перший український фонетичний правопис, який справедливо названо його ім'ям – «кулішівка». Вболіваючи за освіту і виховання українських дітей, їхню духовність, П. Куліш видає для них «Грамотку» – український буквар і читанку (1857). У 1861 він організовує у Санкт-Петербурзі у власній друкарні журнал «Основа» – перший український суспільно-політичний і літературно-мистецький часопис в Російській імперії. Турбуючись про доступність освіти, виховання, П. Куліш розпочинає видання книжок для народу, так званих «метеликів» під спільною назвою «Сільська бібліотека». Це були дешеві книжечки для народного читання українською мовою.

У П. Куліша було велике бажання донести до найширших мас українське слово, тому він спрямовує свої зусилля на переклад Біблії українською мовою. Але він так і не завершив своєї справи. Разом з Іваном Пулюєм видрукував переклади чотирьох Євангелій у Відні 1871, решту закінчив Іван Нечуй-Левицький. За підтримки Британського біблійного товариства повний переклад Святого Письма українською мовою вийшов у Відні 1903.

Помер Пантелеймон Куліш 2 лютого 1897 у Мотронівці (нині село Оленівка Борзнянського району Чернігівської області), де й похований.

260 років від дня народження Йоганна Хрістофа Фрідріха Гутсмутса (Johann Christoph Friedrich Gutschmuths, 1759–1839), німецького педагога, одного із засновників німецької фізкультурної педагогіки

Народився 9 серпня 1759 в Кведлінбурзі. Батько Гутсмутса помер, коли хлопчикові було всього 14. Тому з раннього віку йому довелося працювати репетитором, щоб допомогти своїй родині і сплачувати власне навчання в гімназії. У 1773 він став приватним тьютором у сім'ї лікаря Вільгельма Ріттера, де навчав двох старших синів господаря. У 1770 вступив до університету Галле, де мав намір вивчати теологію, проте зацікавленість привела його на заняття з математики, фізики і сучасних мов (англійської та італійської), а також із педагогіки, яка його серйозно захопила. За три роки Гутсмутс повернувся в сім'ю Ріттера, де було на той час шестеро дітей.

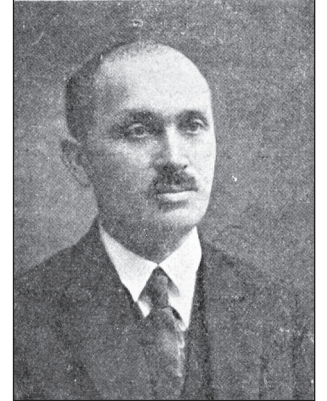
У 1785 Гутсмутс супроводжує двох синів Ріттера під час вступу до навчально-виховного закладу Schnepfenthal (Шнепфенталь), заснованого священиком і педагогом Крістіаном Готліфом Зальцманом. Дізнавшись про педагогічний талант молодого Гутсмутса, Зальцман пропонує йому місце педагога у своєму закладі. Згодом понад 54 роки (з 1785 по 1839) Гутсмутс був викладачем гімнастики, плавання та географії у Schnepfenthal.

У 1793 з'являється його перша наукова праця – «Гімнастика для молоді» (Gymnastik für die Jugend), що витримала кілька видань і була перекладена шістьма європейськими мовами. Крім того, Гутсмутсу належать підручник з плавання (Kleines Lehrbuch der Schwimmkunst; 1798) та навчальний посібник з ігрових видів спорту під назвою «Ігри для тренування і відпочинку тіла і духу» (Spiele zur Übung und Erholung des Körpers und Geistes; 1796). Ця праця вийшла у двох томах, мала сімсот сторінок, містила ілюстрації різноманітних вправ і пояснення до їх виконання. Загалом було описано 105 різних ігор, згрупованих за тими характеристиками, на розвиток яких вони спрямовані, наприклад, увага, спостережливість, пам'ять тощо. Гутсмутс вважав, що педагогічна гімнастика повинна мати прямий вплив на тіло і опосередкований вплив на розум. На його думку, фізична культура включала три види педагогічного впливу: гімнастичні вправи, ремесло і соціальні дитячо-юнацькі ігри, переважно з м'ячем. Німецька гімнастична система, розроблена Гутсмутсом була асимільована іншими європейськими країнами, такими як Данія і Швеція, Австро-Угорська імперія, Нідерланди і Бельгія, особливо – внаслідок імміграційних процесів після буржуазної революції 1848. Визначна роль Гутсмутса у розвитку європейських концепцій фізкультурної освіти пояснюється його тривалим послідовним служінням справі впровадження фізичної культури і спорту у шкільну освіту.

У 1797 Гутсмутс одружується з дочкою священника Софі Екардт, у шлюбі з якою у нього народилося п'ятеро синів і три доньки. У 1798 сім'я Гутсмутса переїжджає в Ібенхайн, де він прожив все життя, аж до своєї смерті 21 травня 1839. Гутсмутс похований в Ібенхайні на маленькому лісовому цвинтарі, неподалік від пер-

шого в Німеччині гімнастичного майданчика.

140 років від дня народження Гната Павлюха (1879–1972), українського педагога, освітнього діяча, активіста пластунаського руху

Гнат Гнатович Павлюх народився 13 серпня 1879 у с. Хашів (тепер Турківського району Львівської області) у родині вільного селянина. Після закінчення початкової школи навчався у Самбірській, а потім у Перемишльській гімназії, яку закінчив 1900. Вищу освіту здобував на філологічному факультеті Віденського університету, вивчав німецьку мову і літературу. Довга 42-річна педагогічна праця Гната Павлюха розпочалася 1905 в Академічній гімназії Львова, після чого він переїхав до Станіслава (нині Івано-Франківськ), де 21 рік вчителював у гімназії, викладаючи німецьку мову та латину.

Гнат Павлюх – один із засновників товариства «Учительська громада» (1908, Львів), завданням якого було «дбати про розвиток вищих шкіл (під цією назвою розуміли середні й високі школи), далі виховувати молодь, дбати про добро вчителів і їх родин».

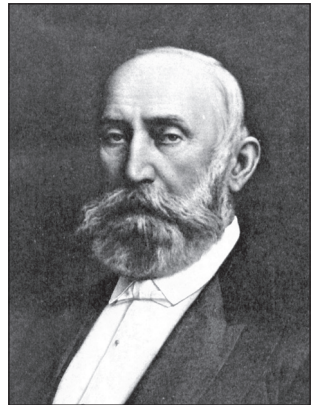
У 1918 був членом Української Національної Ради (УНР) у Львові та Повітової УНРРад у Станіславі, де завідував шкільними справами.

Здібний керівник, педагог, він був головою гуртка товариства «Рідна Школа» (1908–1928) в Станіславі. У 1910 Гнат Павлюх створив у Станіславі приватну народну школу ім. Маркіяна Шашкевича, т. зв. «шашкевичівку». Спочатку школа не мала свого приміщення, і часто уроки проводили в різних будинках міста. В 1920-х було розпочато будівництво власного приміщення для навчання. У 1925–1926 школу вже відвідувало 195 учнів. Згодом Г. Павлюх повернувся до Львова. У 1945–1947 був директором школи в с. Лопушанка на рідній Турківщині.

Гнат Павлюх був великим прихильником Пласту: його доньки були пластунками, а він сам був опікуном пластових частин, зокрема 11 полку ім. І. Мазепи в Станіславській гімназії. Після того, як 1930 польська влада заборонила пластову діяльність, очолив Комісію Виховних Осель і Мандрівок Молоді (КВОММ). Під опікою Комісії продовжувалася діяльність «літніх осель», колишніх пластових таборів.

Помер Гнат Павлюх 10 березня 1972 на 93-му році життя в Самборі.

200 років від дня народження Григорія Галагана (1819–1888), українського громадського діяча, засновника Колегії Павла Галагана

Григорій Павлович Галаган народився 15 серпня 1819 в с. Сокиринці (нині Срібнянський району Чернігівської області) у дворянській родині. Закінчив юридичний факультет Петербурзького університету (1840), після чого два роки подорожував Західною Європою. Повернувшись, вирішив зайнятися сільським господарством, для чого оселився у своєму маєтку в с. Сокиринцях.

З 1865 – земський діяч-меценат: за ініціативою і при матеріальній допомозі Г. Галагана було відкрито гімназію в Прилуках (1874), ремісничі училища в Ічнянському і Прилуцькому повітах, кілька народних шкіл. Матеріально підтримував журнал «Киевская Страница» та інші українські видання, дбав про розвиток української архітектури, хорового мистецтва і театру. Автор цінних наукових фольклорних й етнографічних праць: «Описание малорусских вертепных драм с приложением нот», «Южнорусские песни с голосами». Був особисто знайомий і листувався з Т. Шевченком, М. Максимовичем, П. Кулішем, В. Антоновичем.

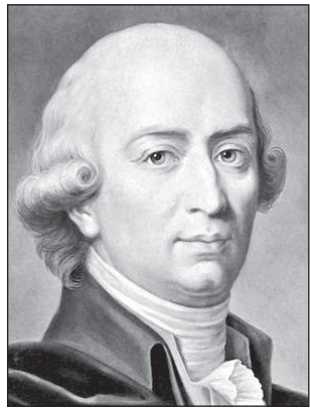
Григорій Галаган з дружиною Катериною Василівною у пам'ять свого сина Павла, який помер в 16-річному віці, заснували в Києві Колегію Павла Галагана (1871). Г. Галаган відписав на утримання колегії великі маєтності в Полтавській і Чернігівській губерніях. Загальна вартість земель становила 275 тис. рублів, що на той час становило величезну суму. Г. Галаган також подарував колегії велику бібліотеку. Горе батьків, які втратили єдину дитину, було невтішим. Григорій Галаган згадував: «Нам залишалося одне з двох, або вдатися до повного і нескінченного смутку, до якого, безсумнівно, вабила

душа, або, змирившись із сумом, прагнути до того, щоб наш бідний син продовжував жити в інших, в своїх ближніх і для своїх ближніх. Ми обрали останнє, і з цією метою заснована мною Колегія Павла Галагана». Одному з друзів він писав: «У нещасті, яке мене вразило, не бачу я іншого порятунку або хоча б полегшення, як виконати те, що я вважаю боргом, який вказує мені совість і любов до покійного. Справа моя має полягати в продовженні на землі, поки судилося мені жити, того добра, яке, без сумніву, робив би син мій. Хочу почати корисну справу, не відкладаючи, перш за все влаштувавши щось міцне і нове в сфері освіти. Мій син зупинився на шляху своєї освіти із повним до неї завзяттям і з щирою любов'ю до ближнього; нехай же інші, які бідують, продовжують те, чого не судилося докінчити йому».

Половина учнів Колегії – 30 юнаків – походили з незаможних родин і отримували від мецената стипендію. На спробу уряду нагородити Галагана за створення і підтримку Колегії він щиро образився і запропонував більше ніколи не порушувати цього питання.

Григорій Галаган помер 25 вересня 1888 в родовому маєтку с. Сокиринці. Там і був похований. Упродовж усього життя він був дієвою людиною, залученою в життя, готовою прийти на допомогу всім, хто її потребував. Він і нині є правдивим прикладом безкорисливого служіння людині і рідній країні.

275 років від дня народження Йогана Готфріда Гердера (Johann Gottfried Herder, 1744–1803), німецького філософа, письменника-просвітителя, педагога

Йоганн Готфрід Гердер народився 25 серпня 1744 у м. Морунгені у Східній Пруссії (нині м. Моронг у Польщі) у сім'ї бідного паламаря лютеранської

церкви, водночас дзвонаря, півного та шкільного вчителя; сім'я жила бідно, і юному Гердеру довелося пережити чимало поневірянь. Він хотів стати лікарем, але знепритомнівши в анатомічному театрі, відмовився від цього наміру. У 1760 Гердер став студентом богословського факультету Кенігсберзького університету. Його жартома називали ходячою книжковою лавкою – таким вражаючим був багаж знань 18-річного юнака. У студентські роки на нього звернув увагу І. Кант і посприяв його інтелектуальному розвитку.

Після закінчення університету в 1764 Гердер переїжджає до Риги, де на нього чекала викладацька посада в церковній школі, а пізніше стає пастирським помічником. Працюючи в Ризі, він дотримувався своєї методики викладання: навчання має виходити із світогляду та здібностей учня, не через покарання різкою, не через сліпе запам'ятовування, а через спокійне уявлення, відчуття, самовідкриття, логічне самостійне думання. Як викладач і проповідник, красномовний Гердер вмів володіти словом і став досить відомою особою. Крім того, саме в Ризі почалася його літературна діяльність. У 1769 він їде подорожувати і відвідує Німеччину, Голландію, Францію. 1770 у Гамбурзі відбувається знайомство Гердера з Лессінгом, а трохи пізніше доля звела його ще з однією яскравою особистістю – молодим Гете, який тоді був ще студентом. Гердер справив величезний вплив на формування його як поета.

Рушій суспільного прогресу Гердер уважав культуру. Він стверджував, що «гуманність – це скарб і нагорода за всі праці людські». Вельми показовим з позицій педагогічної культури є його твердження про те, що «виховання гуманності є справою, якою слід займатися невпинно; в іншому випадку ми всі повернемося до тваринного стану, до тваринної грубості».

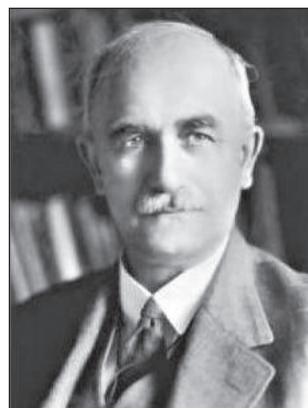
Досліджуючи фольклор, Гердер був першим німецьким фольклористом і вважав, що кожна нація має свою літературну традицію, яка пов'язана з міфологією. Неабияку наукову цінність становлять мовознавчі дослідження Гердера «Дослідження про походження мови» (1772) та історична чотиритомна праця «Ідеї до філософії історії людства» (1784–1791). Історичний погляд на мистецтво

дозволив Гердеру зробити висновки про те, що не існує народів більш чи менш талановитих, усі народи мають своє неповторне обличчя, і цією неповторністю визначається місце кожного народу в історії культури.

У праці «Щоденник моєї подорожі в 1769 році» Гердер прокоментував Україні велике майбутнє: «Україна стане колись новою Грецією: прекрасне небо цього народу, весела вдача, музичний хист, родюча земля та ін., колись прокинуться: так із багатьох диких народів, якими також були колись греки, постане культурна нація і її межі простягнуться до Чорного моря, а звідти на весь світ».

Помер Йоганн Готфрід Гердер 18 грудня 1803 у Веймарі.

140 років від дня народження Агенора Артимовича (1879–1935), українського мовознавця, педагога, освітнього діяча

Агенор Васильович Артимович народився 30 серпня 1879 у с. Великий Кучурів (тепер Сторожинецький район) на Буковині. У 1897 з відзнакою закінчив гімназію у Чернівцях і вступив на класичну філологію Чернівецького університету. Після чотирьох років навчання почав вчителювати у першій німецькій гімназії у Чернівцях. У 1910–1914 директор німецько-української гімназії в Кіцмані. Тут розвинувся його неабиякий організаційно-педагогічний хист. Під керівництвом А. Артимовича гімназія, по суті, стала українською: у вестибюлі гімназії стояло погруддя Шевченка, шкільні посвідчення почали видавати українською мовою. Він разом з І. Приймою, В. Кміцкевичем, М. Кордубою став організатором, а згодом – головою Товариства вчителів вищих шкіл ім. Г. Сковороди на Буковині (1908–1914). Товариство нараховувало 80 членів (1913), разом з «Учительською громадою» у Львові видавало педагогічний журнал «Наша школа».

1917 став директором другої української гімназії у Чернівцях, активно включився в український рух на Буковині. 1918 А. Артимович займав посаду державного секретаря освіти і віросповідання ЗУНР. Знаючи стан освіти в краї, він прагнув, насамперед, провести демократизацію й українізацію шкільництва. У кожній місцевості планувалося відкрити народні (початкові) школи. В усіх школах відмінено обов'язкове викладання німецької мови, проте в усіх неукраїнських школах з третього класу обов'язковим предметом вводилася українська мова. А. Артимович зазначав: «Наше шкільництво вимагає далекойдучих реформ. Злука з Україною поставила перед нами велике завдання, а саме уодностайнення нашої культури і шкільництва». Незважаючи на складність військово-політичної, економічної ситуації, в ЗУНР засновано 30 українських середніх шкіл, з них – 20 гімназій, 3 реальні школи, 7 учительських чоловічих і жіночих семінарій. Розпорядженням Державного секретаріату освіти і віросповідань від 24 лютого 1919 мовою викладання і навчання у всіх державних школах стала українська. Національним меншинам законодавчо визнавалося право створювати свої школи та проводити заняття рідною мовою.

Для неукраїнських шкіл обов'язковими предметами були історія, географія України та українська мова.

У середині травня 1919 А. Артимович виїхав до Відня, де залишався до травня 1923. Після утворення Українського вільного університету (УВУ) (січень 1921) став професором класичної філології, восени 1921 переїхав до Праги. В університеті він викладав класичну філологію, а в Українському вищому педагогічному інституті ім. Драгоманова – індоєвропейське мовознавство. Деякий час за дорученням керівництва Педагогічного інституту очолював українську гімназію у Ржевних поблизу Праги (1928–1930).

Як мовознавець, Артимович цікавився фонетичним методом у мовознавстві (дослідження мовних явищ з погляду структури та функції) і надрукував кілька фонетичних праць різними мовами. Перекладацька спадщина вченого містить твори Софокла, Овідія, Катула, Лукіана.

Помер Агенор Артимович 21 жовтня 1935, похований у Празі.

Інститут обдарованої дитини НАПН України

Оголошує конкурс на заміщення посади Ученого секретаря

У конкурсі можуть брати участь громадяни, які вільно володіють українською мовою, мають науковий ступінь доктора наук або доктора філософії (кандидата наук), досвід організації та здійснення наукової діяльності в науково-дослідних установах, а також стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників не менш як 3 роки.

Термін подання заяв – два місяці від дня опублікування оголошення.

Особи, які бажають взяти участь у конкурсі, мають подати такі документи:

- заяву на участь у конкурсі;
- особовий листок з обліку кадрів з фотокарткою розміром 3x4 сантиметри;
- автобіографію;
- копії дипломів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання;
- довідку про проходження попереднього (періодичного) психіатричного огля-

ду, яка видається відповідно до Порядку проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2000 р. № 1465 (Офіційний вісник України, 2000 р., № 39, ст. 1656);

- довідку про наявність або відсутність судимості;
- інформаційну довідку з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- копію паспорта, засвідчену претендентом;
- копію трудової книжки;
- список друкованих праць і винаходів, завірених в установленому порядку;
- письмову згоду на збір та обробку персональних даних.

Копії документів, що їх подає претендент (крім копії паспорта), мають бути засвідченими в установленому порядку (за місцем роботи претендента або нотаріально).

Документи надсилати на адресу:

03190, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, Інститут обдарованої дитини НАПН України.